

УДК 378.011.3-051:37.013.42]:613-053.5

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ
ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
У РОБОТІ З ДОШКІЛЬНИКАМИ**

Василенко О. М.

*Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради*

У статті розглядаються актуальні практичні аспекти проблеми професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи з дошкільниками, зокрема до використання здоров'язбережувальних технологій. Автором доведено, що підготовка майбутніх соціальних педагогів до використання здоров'язбережувальних технологій у роботі з дошкільниками буде ефективною, за умови формування в майбутніх фахівців цілісних уявлень про суть, структуру та соціальне значення здоров'язбережувальної діяльності, використання у процесі їх підготовки засобів ситуаційної педагогіки, інтерактивних форм і методів навчання.

Ключові слова: здоров'я, здоров'язбереження, підготовка майбутніх соціальних педагогів, дошкільники, педагогічні умови.

**ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ
БУДУЩИХ СОЦИАЛЬНЫХ ПЕДАГОГОВ К ИСПОЛЬЗОВАНИЮ
ЗДОРОВЬЕСБЕРЕГАЮЩИХ ТЕХНОЛОГИЙ В РАБОТЕ С ДОШКОЛЬНИКАМИ**

Василенко Е. Н.

*Коммунальное учреждение «Харьковская гуманитарно-педагогическая академия»
Харьковского областного совета*

В статье рассматриваются актуальные практические аспекты проблемы профессиональной подготовки будущих социальных педагогов к работе с дошкольниками, в частности к использованию здоровьесберегающих технологий. Автором доказано, что подготовка будущих социальных педагогов к использованию здоровьесберегающих технологий в работе с дошкольниками будет эффективной при условии формирования у будущих специалистов целостных представлений о сути, структуре и социальном значении здоровьесберегающей деятельности, использования в процессе их подготовки средств ситуационной педагогики, интерактивных форм и методов обучения.

Ключевые слова: здоровье, здоровьесбережение, подготовка будущих социальных педагогов, дошкольники, педагогические условия.

**PEDAGOGICAL CONDITIONS OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE
SOCIAL TEACHERS TO THE USE OF HEALTH-SAVING TECHNOLOGIES AT WORK
WITH PRE-SCHOOLERS**

Vasylenko O. M.

*Municipal Establishment «Kharkiv Humanitarian and Pedagogical Academy» Kharkiv
Regional Council*

The article deals with actual practical aspects of the problem of professional training of future social teachers for work with pre-schoolers, in particular the use of health-saving technologies. The purpose and tasks of scientific work is the presentation of specially designed conditions that have been experimentally tested with students of II-IV courses of the corresponding specialty. The author has proved that the training of future social teachers to the use of health-saving technologies in work with preschool children will be effective under certain conditions. It is the formation of the notion about the essence, structure and social significance of health-saving activities. In addition, it is the practice of situational pedagogy's means, interactive forms and teaching methods in the process of future specialists' training.

The criteria for assessment of the proposed conditions' effectiveness have been worked out. They are cognitive and informative, motivational and valuable, personal and actionable. All these criteria have confirmed the validity of the presented pedagogical conditions accordingly the qualitative indicators. They have also specified their applicability both in the course of specialists' training in the field of social pedagogy and for the upbringing of pre-school educational establishments.

The author's experience in realization of the indicated conditions in practice has been presented thoroughly in the article. The effectiveness of the application of various forms and methods of work destined to ensure achievement of the determined aim has been analyzed. The definition of such concepts as health-saving technologies, pedagogical conditions, preparation and readiness of the social teacher for the introduction of health-saving technologies in work with pre-schoolers. In the process of the experiment, quantitative indicators of the levels of students' readiness for the introduction of health-saving technologies in work with pre-schoolers have been detected. They have been revealed as a result of qualitative and quantitative processing and analysis of the obtained empirical data. Pedagogical diagnostics of the state of future social teachers' training for the use of health-saving technologies in work with preschool children has been carried out on the basis of the selected criteria.

Key words: health, health-saving, preparation of future social teachers, pre-schoolers, pedagogical conditions.

Постановка проблеми. Глобальними політичними, економічними, культурними та соціальними трансформаціями, що відбулися в Україні в останні роки, зумовлено кардинальні зміни траєкторій виховання молодого покоління, домінування в сучасних педагогічних концепціях гуманістичних, людиноцентристських ідей, що спрямовують виховний процес на прищеплення молодому поколінню здоров'язберезувальних цінностей, розуміння найвищої значущості людського життя та здоров'я.

Загальновідомо, що антропогенне й техногенне навантаження на природне й соціальне середовище в нашій країні в кілька разів перевищує відповідні показники в розвинутих країнах світу, більш гострими є і соціальні ризики, що супроводжують розвиток дітей та молоді в Україні. При чому, через свої анатомо-фізіологічні та психолого-соціальні особливості діти більшою мірою, ніж дорослі, зазнають впливу негативних екологічних, техногенних, соціальних чинників на тлі несформованості навичок збереження власного життя та здоров'я. Необхідність посилення позитивного соціально-виховного впливу на особистість дитини всупереч негативній дії несприятливих чинників її соціалізації обумовлює зосередження процесу соціального виховання молодого покоління, основним суб'єктом якого в закладах освіти є соціальний педагог, на питаннях здоров'язбереження з упровадженням відповідних соціально-педагогічних технологій.

Україна прийняла світову тенденцію щодо створення в державі умов для поліпшення стану здоров'я населення завдяки освіті дітей, формування в них із раннього віку знань, умінь та цінностей здоров'язбережувальної поведінки, про що зазначається в багатьох державних документах: Конституції України ст.3, Законах України «Про дошкільну освіту», «Про фізичну культуру і спорт», Конвенцію про права дитини, Концепції загальнодержавної цільової програми «Здорова нація». Стратегічні напрямки принципи реалізації соціального виховання дошкільників, зокрема в напрямі здоров'язбереження накреслені в Законі України «Про дошкільну освіту», Положенні про психологічний кабінет дошкільних, загальноосвітніх та інших навчальних закладів (наказ Міністерства освіти і науки України від 19.10.2001р. № 691), наказ Міністерства освіти і науки від 28.12.2006 р. № 864 «Про планування діяльності та ведення документації соціальних педагогів системи Міністерства освіти і науки України», а також наказах «Про застосування Державних санітарних норм та правил до освітніх закладів», «Влаштування, обладнання, утримання дошкільних навчальних закладів та організації життєдіяльності дітей», «Про вдосконалення організації медичного обслуговування дітей у дошкільному навчальному закладі», Державні санітарні правила й норми безпеки іграшок та ігор для здоров'я дітей тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема підготовки майбутніх соціальних педагогів до використання здоров'язбережувальних технологій у роботі з дошкільниками досліджується в контексті міждисциплінарної розробки проблем здоров'язбереження особистості (О. Богініч, Ю. Варданян, Н. Гавриш, Н. Кузьміна, О. Кузьміна, Л. Хоружна, О. Шиян). У межах педагогічної та соціально-педагогічної науки (Ю. Галагузова, В. Горашук, Н. Зимівець, С. Омельченко, Г. Пономарьова, Н. Тарасенко, О. Шароватова) вивчаються питання формування здорового способу життя.

Проте здійсненими дослідженнями не вичерпується всі питання щодо основ підготовки спеціалістів нової генерації, особливо це стосується професійної підготовки соціальних педагогів до роботи в дошкільному освітньому просторі, зокрема, малодослідженим є питання професійної освіти майбутніх соціальних педагогів у напрямі використання здоров'язберезувальних технологій у роботі з дітьми дошкільного віку.

Формування цілей статті. Метою нашої статті є обґрунтування і експериментальна перевірка педагогічних умов підготовки майбутніх соціальних педагогів до використання здоров'язберезувальних технологій у роботі з дошкільниками.

Виклад основного матеріалу. порушена проблема має складний, комплексний характер, який породжує нині значне розмаїття аспектів її вивчення у різних галузях знання. Здоров'язберезувальні технології у роботі соціального педагога з дошкільниками це сукупність методів, засобів і прийомів, а також алгоритмів створення здоров'язберезувального середовища ДНЗ, у якому відбувається розвиток соціальності вихованців через прищеплення їм знань про здоров'я та шляхи підтримання його належного стану, здоров'язберезувальних вмінь та навичок, цінностей здоров'я; стратегій поведінки щодо збереження власного здоров'я та здоров'я оточуючих.

Підготовка соціального педагога – одного з важливих суб'єктів здоров'язберезувальної діяльності в закладах освіти – до використання здоров'язберезувальних технологій у роботі з дошкільниками визначена нами як процес формування у студентів теоретичної й практичної готовності до відповідної соціально-педагогічної діяльності на основі засвоєння системи професійних знань, усвідомлення їх особистісного змісту, формування основних загальнопедагогічних і спеціальних технологічних умінь у галузі здоров'язберезувальної діяльності з дітьми дошкільного віку, розвитку найважливіших професійно-особистісних якостей для становлення майбутніх фахівців як суб'єктів соціального виховання дошкільників.

У власну чергу готовність соціального педагога до упровадження здоров'язберезувальних технологій у роботі з дошкільниками може визначатись як теоретичне та інструментальне володіння фахівцем сукупністю здоров'язберезувальних методів, засобів і прийомів, а також алгоритмів створення здоров'язберезувального середовища ДНЗ, де закладається фундамент основ збереження життя та зміцнення здоров'я дитини, вихованці оволодівають необхідними знаннями, навичками та стратегіями ведення здорового способу життя.

Діагностика готовності соціального педагога до упровадження здоров'язберезувальних технологій у роботі з дошкільниками має здійснюватися за допомогою

відповідної критеріальної бази. На нашу думку основними критеріями готовності можна вважати когнітивно-пізнавальний, мотиваційно-ціннісний, особистісно-діяльнісний.

Показниками когнітивно-пізнавального критерію є повнота та системність знань тезаурусу з проблеми, знань понятійно-дефініційної основи процесу організації різних видів здоров'язбережувальної діяльності; зацікавленість проблемою використання здоров'язбережувальних технологій у роботі з дошкільниками; професійно-педагогічні знання загальних основ технологізації соціально-педагогічної діяльності, розвиненість технологічного мислення.

Другий критерій – мотиваційно-ціннісний – оцінюється за такими показниками: ступінь усвідомлення особистісної та соціальної значущості здоров'язбережувальних технологій; наявність потреби у здобутті психолого-педагогічних знань; аксіологічне ставлення студента до використання здоров'язбережувальних технологій у роботі з дошкільниками; умотивованість до використання здоров'язбережувальних технологій на практиці.

Третій критерій – особистісно-діяльнісний – виражається в таких показниках: сформованість педагогічних умінь щодо використання здоров'язбережувальних технологій у роботі з дошкільниками на практиці; розвиненість професійно значущих якостей, що визначають здатність соціального педагога до здійснення здоров'язбережувальної діяльності.

Ми також виходимо з усталеного в педагогіці підходу, що полягає у виокремленні трьох рівнів сформованості показників за кожним із трьох критеріїв: низький, достатній, високий.

Питання, що цікавили нас у процесі дослідження, ми збрали в опитувальнику «Методика діагностики рівня готовності майбутніх соціальних педагогів до використання здоров'язбережувальних технологій у роботі з дошкільниками». Питання опитувальника були побудовані так, щоб вони відповідали розробленим критеріям та урахували їх показники.

У процесі експерименту у результаті якісної і кількісної обробки отриманих емпіричних даних та їх аналізу виявлено числові показники рівнів готовності студентів до упровадження здоров'язбережувальних технологій у роботі з дошкільниками. Проведена педагогічна діагностика стану підготовки майбутніх соціальних педагогів до використання здоров'язбережувальних технологій у роботі з дошкільниками за трьома виділеними критеріями як в експериментальній, так і в контрольній групах показала переважно достатній

(КГ 41,3%, ЕГ – 40,1%) та низький (КГ 50,2%, ЕГ – 52,3%) рівні відповідної готовності практично за всіма показниками.

Отримані емпіричні дані та зроблені в результаті теоретико-методологічного аналізу досліджуваної проблеми висновки стали підґрунтям для подальшої дослідно-експериментальної діяльності щодо обґрунтування, розробки та експериментальної перевірки педагогічних умов підготовки майбутніх соціальних педагогів до використання здоров'язберезувальних технологій у роботі з дошкільниками.

Педагогічні умови можуть бути визначені як особливості організації освітнього процесу, що детермінують результати виховання, освіти та розвитку особистості в певному освітньому просторі. У цілому, *педагогічні умови* можемо визначити як спеціально створені за допомогою комплексу засобів соціально-педагогічні ситуації, що утворюють певний освітній процес, зокрема, процес підготовки майбутніх соціальних педагогів до використання здоров'язберезувальних технологій у роботі з дошкільниками, у якому всі його компоненти (мета, завдання, принципи, зміст, форми, методи тощо) упорядковані та спрямовуються на розвиток професійно-педагогічних характеристик студентів у питаннях здоров'язбереження. Зазначимо, крім того, що досліджувані нами педагогічні умови поєднуються в певне соціально-педагогічне середовище, у якому професійна та особистісно-смилова готовність студентів формується під впливом навчальних та безпосередньо здоров'язберезувальних чинників, існує й розвивається. Серед педагогічних умов професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до використання здоров'язберезувальних технологій у роботі з дошкільниками ми визначили такі:

- здійснення рефлексивно-середовищного підходу до відбору змісту професійно-педагогічної підготовки майбутніх соціальних педагогів для формування в них цілісних уявлень про суть, структуру та соціальне значення здоров'язберезувальної діяльності фахівця й основні засади технологізації такої діяльності у здоров'язберезувальному середовищі;

- забезпечення суб'єктної позиції майбутніх фахівців до використання здоров'язберезувальних технологій у роботі з дошкільниками шляхом застосування у процесі професійної підготовки засобів ситуаційної педагогіки, інтерактивних форм і методів навчання;

- спрямування виховного потенціалу позааудиторної діяльності на задоволення індивідуальних потреб майбутніх фахівців у питаннях здоров'язбереження, збагачення їх персонального здоров'язберезувального досвіду.

Визначені педагогічні умови становлять цілісну сукупність, подальше їх упровадження в підготовку майбутніх соціальних педагогів відбувалося в комплексі й, зокрема передбачало: підготовку всіх суб'єктів педагогічного процесу до реалізації розроблених умов, проектування й планування цього процесу, унесення змін до змісту освіти майбутніх соціальних педагогів, розробку та збагачення необхідного методичного забезпечення, прогнозування результатів та безпосередню реалізацію експериментальної діяльності.

Відзначимо, що у процесі підготовки до реалізації першої умови, що передбачала збагачення змісту освіти студентів – майбутніх соціальних педагогів на основі рефлексивно-середовищного підходу, з метою підвищення рівня володіння викладачами теоретичними питаннями в галузі здоров'язбереження проводилися міжвузівські та регіональні семінари: «Підготовка майбутнього педагога в здоров'язбережувальному просторі вищого навчального закладу», «Актуальні питання підготовки та роботи фахівців соціальної й педагогічної сфер в умовах сучасних соціокультурних трансформацій», «Формування ціннісної сфери майбутнього фахівця в умовах підвищення соціальної цінності здоров'я та здоров'язбереження», під час яких висвітлювалися питання щодо теоретико-методологічних основ створення здоров'язбережувального простору навчального закладу.

Робота з реалізації першої умови проводилася підготовленими викладачами шляхом внесення відповідних змін до робочих програм дисциплін з урахуванням необхідності посилення здоров'язбережувального напрямку підготовки, оновлення та розробки текстів лекцій, переліків питань семінарських занять, підготовки методичних рекомендацій до проведення практичних і лабораторних занять, а також педагогічної практики майбутніх фахівців, створення системи завдань для самостійної роботи. Так, у ході експериментальної роботи було внесено зміни в робочі програми навчальних дисциплін («Соціальна педагогіка», «Технології соціально-педагогічної діяльності», «Основи інклюзивної освіти», «Соціально-педагогічна робота з сім'єю»), запроваджено в освітній процес два авторські спецкурси, спрямовані на підготовку майбутніх соціальних педагогів до використання здоров'язбережувальних технологій у професійній діяльності – «Соціально-педагогічні технології збереження та відновлення здоров'я людини» та «Здоров'язбережувальні технології у роботі соціального педагога з дошкільниками», а також уведено новий вид навчальної практики – «Соціально-виховна практика в ДНЗ», для проведення якої використовувалася авторська програма.

Упровадження другої умови розпочиналося з підготовки суб'єктів педагогічної діяльності до впровадження в освітній процес ЗВО засобів ситуаційної педагогіки, інтерактивних форм і методів навчання, зокрема: ознайомлення педагогів із основами

проектування і специфікою застосування відповідних форм, методів, засобів професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів; накопичення викладачами арсеналу активних методів і засобів навчання; організацію методичної самоосвіти педагогів. Було проведено інтерактивні семінари для викладачів професійно-педагогічних дисциплін на теми: «Навчання здоров'язбереженню – основа якісної підготовки майбутнього фахівця соціальної сфери», «Здоров'язбережувальні технології: міждисциплінарний підхід», «Основи виховної роботи щодо збереження здоров'я кожного студента: прищеплення здорового способу життя та профілактика адиктивної поведінки» тощо.

Особливо дієвим виявилися: захист соціально-педагогічних проєктів здоров'язбережувального змісту; рольові ігри й особливо їх різновид – гра живої дії («Обираю здоров'я», «Чи варто боятися лікарів?» тощо); тренінги («Який я спеціаліст?», «Комунікативна компетентність працівників соціальної сфери в роботі з дошкільниками», «Соціально-педагогічна взаємодія з батьками дошкільників», «Соціально-педагогічні аспекти роботи соціального педагога з дітьми з вадами здоров'я в ДНЗ» тощо); творчі ситуації тощо. Під час проходження соціально-педагогічної практики добре себе зарекомендували творчі завдання, що потребували від майбутніх фахівців пошуку нових управлінських, організаційних і методичних рішень щодо роботи в напрямі здоров'язбереження молодого покоління.

Підготовка до реалізації третьої умови забезпечувала: включення викладачів у творчу й дослідницьку діяльність, колективне обговорення й осмислення проблем виховання студентської молоді в дусі збереження особистісного та професійного здоров'я; навчання педагогів використанню передового педагогічного досвіду з питань організації виховання та самовиховання студентів у зазначеному напрямі; підготовку кураторів академічних груп до роботи з прищеплення студентам навичок здорового способу життя в позааудиторних формах студентської активності. Для формування у викладачів знань, умінь і позитивної мотивації щодо здійснення необхідної виховної роботи зі студентами на підготовчому етапі запроваджувалися: методичні семінари, спрямовані на поглиблення знань і вмінь викладачів з питань організації виховної роботи зі студентами, диспут з елементами тренінгу «Організація позааудиторного навчання студентів здоров'язбережувальній поведінці», вебінар «Позааудиторна діяльність викладача з мотивації студентів до вдосконалення власного здоров'я», творчі зустрічі з обміну досвідом щодо організації позааудиторної роботи зі студентами, майстер-клас «Студентський шеф-кухар: їмо здорово», круглі столи на теми: «Інноваційні форми виховної роботи зі студентами в напрямі формування здорового способу життя», «Здоров'язбережувальна компетентність особистості: реалії сучасного

суспільства», засідання «Клубу кураторів», де обговорювалися питання здоров'язбереження студентської молоді.

Безпосереднє впровадження третьої умови було пов'язане з реалізацією потенціалу позааудиторної роботи задля стимулювання особистісного зростання майбутніх фахівців, збагачення їхнього персонального здоров'язбережувального досвіду. Майбутні соціальні педагоги долучалися до участі в різноманітних позааудиторних заходах, серед яких: благодійні ярмарки, соціально-педагогічні акції («Подаруй життя», «Бути здоровим – модно!» тощо), флешмоб із захисту прав дітей «Діти мають право на здоров'я», фестиваль для дітей-інвалідів «Серцем до серця», конкурси, круглі столи та студентські конференції відповідного спрямування; просвітницькі заходи.

Якісний аналіз результатів проведеної роботи з впровадження визначених педагогічних умов професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів до використання здоров'язбережувальних технологій у роботі з дошкільниками свідчить, що в ході експерименту було поглиблено знання студентів про сутність здоров'язбережувальних технологій, основи використання таких технологій у роботі з дошкільниками, забезпечено формування усвідомленої особистісної та соціальної позиції майбутніх фахівців у питанні значущості здоров'язбережувальних технологій у житті людини, емоційно-оцінного сприйняття цінностей здоров'язбереження, підвищення рівня сформованості у майбутніх соціальних педагогів професійних умінь щодо застосування здоров'язбережувальних технологій у роботі з дошкільниками, накопичення досвіду суспільно-корисної та продуктивної діяльності, творчого підходу до вирішення професійних ситуацій.

Упровадження визначених у дослідженні умов підготовки майбутніх соціальних педагогів до використання здоров'язбережувальних технологій у роботі з дошкільниками позитивно вплинуло й на кількісні зміни оцінок за визначеними критеріями в експериментальній групі (табл.1).

Таблиця 1

Порівняння рівнів готовності майбутніх соціальних педагогів експериментальної і контрольної груп до та після проведення експерименту до використання здоров'язбережувальних технологій у роботі з дошкільниками (у %)

Рівні	Критерії											
	когнітивно-пізнавальний				мотиваційно-ціннісний				особистісно-діяльнісний			
	ЕГ		КГ		ЕГ		КГ		ЕГ		КГ	
	до	після	до	після	до	після	до	після	до	після	до	після
Високий	6,8	30,0	7,4	8,2	6,1	25,6	6,9	7,2	5,9	26,8	6,9	7,4
Достатній	51,0	50,0	53,0	55,2	39,0	36,6	39,9	42,1	40,0	51,0	41,3	43,8
Низький	42,2	20,0	39,6	36,6	54,9	37,8	53,2	50,7	54,1	22,2	51,8	48,8

У цілому, аналіз результатів експерименту дає підстави стверджувати про ефективність розроблених нами педагогічних умов.

Висновки. Отже, підготовка майбутніх соціальних педагогів до використання здоров'язберезувальних технологій у роботі з дошкільниками буде ефективною, за умови здійснення рефлексивно-середовищного підходу та формування в майбутніх фахівців цілісних уявлень про суть, структуру та соціальне значення здоров'язберезувальної діяльності, забезпечення суб'єктної позиції майбутніх соціальних педагогів, використання у процесі їх підготовки засобів ситуаційної педагогіки, інтерактивних форм і методів навчання, а також спрямування виховного потенціалу позааудиторної діяльності на задоволення індивідуальних потреб майбутніх фахівців у питаннях здоров'язбереження, збагачення їх персонального здоров'язберезувального досвіду.

УДК 378: 37.011.31:37.041

САМООСВІТА ПЕДАГОГА ЯК УМОВА ОСОБИСТІСНОГО ТА ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ

Голозубова О. В., Матенко Є. П.

Балаклійська філія Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради

У статті самоосвіта розглядається як необхідна умова особистісного та професійного саморозвитку вчителя, визначено її значення для професії педагога. Наголошено, що особливістю педагогічного розуміння самоосвіти є розгляд її як процесу, що вимагає спеціального педагогічного забезпечення; процесу, який не виникає стихійно, а лише в результаті спеціально організованого педагогічного впливу. Розкрито специфічні функції та напрями самоосвіти. Висвітлено форми самоосвітньої діяльності педагога.

Ключові слова: самоосвіта, самоосвітня діяльність, особистісний та професійний саморозвиток, самовдосконалення, особистість педагога, функції, форми та напрями самоосвіти.